

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

KOMPARACE FOREM ÚSTAVNÍ A NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE
V ČESKÉ REPUBLICCE A VE FRANCII

Vedoucí práce: JUDr. Mgr. Ivo Petruž, Ph.D.
Autor práce: Lenka Korálová
Studijní obor: Francouzský jazyk pro evropský a mezinárodní obchod
Ročník: 5.

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č.111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 26. dubna 2012

Lenka Korálová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu této bakalářské práce JUDr. Mgr. Ivo Petru, Ph.D. za odborné vedení, podnětné rady a připomínky, kterými pomohl k vypracování této bakalářské práce, dále za jeho ochotu, vstřícnost a laskavé vedení.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá širokou problematikou náhradní rodinné a ústavní péče. Cílem této práce je porovnat jednotlivé formy náhradní rodinné péče v České republice a ve Francii a kriticky zhodnotit výhody a nevýhody této péče v obou zemích.

Celá práce se rozdělena do tří částí, z nichž první, zaměřená na situaci v České republice, a druhá, zaměřená na situaci ve Francii, jsou především výkladové a podrobně popisují právní rámec alternativních forem rodinné péče. Třetí část obsahuje samotnou komparaci jednotlivých forem péče a hodnotí a porovnává jejich výhody a nevýhody.

Práce obsahuje francouzsky psané resumé a dvojjazyčný glosář.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě, osvojení, pěstounská péče, ústavní výchova, soud, rodina, zákon o rodině, rodičovská zodpovědnost.

ABSTRACT

This thesis deals with the broad issue of family and institutional care. The aim of this thesis is to compare various forms of alternative family care in the Czech Republic and France and critically evaluate the advantages and disadvantages of this care in both countries.

The thesis is divided into three parts, the first one, which is focused on the situation in the Czech Republic, and the second one, which is focused on the situation in France, are mainly interpretational and describe in detail the legal framework of alternative forms of family care. The third part contains the comparison of different forms of care and evaluates and compares their advantages and disadvantages.

The thesis includes summary in French and bilingual glossary.

KEYWORDS

Child, adoption, foster care, institutional care, court, family law, parental responsibility.

Obsah

ÚVOD	1
1 ČESKÁ REPUBLIKA	3
1.1 <i>Rodičovská zodpovědnost</i>	3
1.2 <i>Náhradní rodinná péče (NRP)</i>	4
1.2.1 Osvojení (Adopce)	5
1.2.1.1 Osvojení prosté (zrušitelné)	5
1.2.1.2 Osvojení nezrušitelné	6
1.2.2 Mezinárodní osvojení	8
1.2.2 Pěstounská péče	9
1.2.2.1 Dávky pěstounské péče	11
1.3 <i>Poradenská péče v oblasti náhradní rodinné péče</i>	13
1.4 <i>Ústavní výchova</i>	14
1.4.1 Dětské domovy	14
1.4.2 Kojenecké ústavy	16
1.4.3 Další organizace	16
2 FRANCIE	17
2.1 <i>Rodičovská zodpovědnost</i>	17
2.2 <i>Náhradní rodinná péče</i>	17
2.2.1 Osvojení (adopce)	18
2.2.1.1 Osvojení prosté (Adoption simple)	18
2.2.1.2 Osvojení úplné (Adoption plénière)	19
2.2.2 Mezinárodní osvojení	21
2.2.3 Pěstounská péče	22
2.2.3.1 Profesionální pěstounská péče	23
2.2.4 Role dětského soudce v systému náhradní rodinné péče	24
2.3 <i>Ústavní výchova</i>	24
2.3.1 Dětské domovy	25
2.3.2 Kojenecké ústavy	26
2.3.3 Další organizace	27
3 KOMPARACE	27
3.1 <i>Náhradní rodinná péče</i>	27
3.2 <i>Náhradní rodinná péče</i>	28
3.2.1 Adopce	28
3.2.1 Pěstounská péče	30
3.3 <i>Ústavní výchova</i>	31
ZÁVĚR	32
RÉSUMÉ	34
GLOSÁŘ	35
SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ	36
POUŽITÉ ZDROJE	37
SEZNAM PŘÍLOH	39
PŘÍLOHY	40

ÚVOD

Jako téma mé bakalářské práce jsem si vybrala problematiku ústavní a náhradní rodinné péče v České republice a ve Francii. Toto téma jsem zvolila záměrně proto, že jsem v minulosti potkala a stále se setkávám s lidmi z dětských domovů, s dětmi, které byly adoptovány, případně byly svěřeny do pěstounské péče, a dokonce i s rodiči, kteří adoptovali opuštěné děti nebo mají většinou několik dětí v pěstounské péči. Při rozhovorech s nimi jsem se dozvěděla, jaká úskalí obnáší jednotlivé formy péče. Proto jsem rozhodla zjistit, zda existují lepší způsoby péče v jiné zemi, ze kterých bychom se v České republice mohli přiučit. Vzhledem k oboru, který studuji, mám blízko k právu a právnímu řádu Francie, proto jsem se rozhodla srovnat právě tyto dva systémy a zhodnotit, zda je některý z nich či jeho jednotlivé formy lepší, výhodnější a kde by bylo potřeba některé přístupy změnit.

Svou práci uvedu teoretickým exkurzem do vybrané problematiky. Nejprve bych ráda stručně představila právní rámec i společenské souvislosti rodinné a ústavní péče a na závěr se zamyslím nad typickými důvody uplatnění alternativních jednotlivých forem náhradní rodinné péče existujících v obou zemích. Především bych se ráda zaměřila na jejich legislativní zakotvení a porovnála bych též úpravu souvisejících aspektů v podobě forem například státní sociální podpory tak, abych mohla kriticky vyhodnotit výhody a nevýhody při realizaci alternativních forem rodinné péče v obou zemích.

Práci jsem z důvodu lepší přehlednosti rozdělila do tří samostatných, ale zároveň spolu souvisejících kapitol. První z nich pojednává o situaci v České republice, ve které je popsán právní rámec a legislativní zakotvení, druhá osvětluje stejnou problematiku ve Francii. Obě první kapitoly obsahují popis právního rámce a legislativní zakotvení jednotlivých forem péče o dítě. V těchto dvou kapitolách je vysvětlen pojem rodičovské zodpovědnosti, podrobně popsána náhradní rodinná péče, do které je zahrnuto osvojení, pěstounská péče, poručenství a opatrovnictví, a dále je popsána péče ústavní, do které jsou zahrnuty dětské domovy a kojenecké ústavy. V těchto kapitolách jsou představeny podmínky, za jakých je možné dítě adoptovat či získat jej do pěstounské péče a jaké povinnosti a důsledky s sebou jednotlivé akty přinášejí. Dále jsou uvedeny důvody, pro

něž se dítě ocitá v péči ústavní, jaké existují v obou zemích druhy ústavní péče a za jakých okolností být ústavní výchova zrušena.

Třetí kapitola je zhodnocením stavu, situace, problémů spojených s náhradní rodinnou či ústavní péčí a především komparací výhod a nevýhod při realizaci těchto alternativních forem rodinné péče v obou zmiňovaných zemích a uvedením typických důvodů uplatnění alternativních forem.

K naplnění výše zmíněných vytyčených cílů by měly být nápomocny zvolené metody práce, především se jedná o shromáždění dostačujícího množství relevantních zdrojů a literatury, jejich pečlivé prostudování a analýza a na závěr především jejich důsledné vyřídění, zpracování a zhodnocení. Při vytváření mé bakalářské práce budu využívat především relevantních zdrojů jako je Občanský zákoník České republiky a Francie a jednotlivé zákony, jmenovitě zákon o rodině, zákon o státní sociální podpoře, zákon o sociálně-právní ochraně dětí, dále publikace doc. Matějčka, dále údajů, které jsem čerpala především z internetových stránek Ministerstva práce a sociálních věcí (MVČR), Ministerstva zahraničních věcí jak České republiky, tak Francie (Ministère des Affaires étrangères) a Ministerstva sociálních věcí a zdravotnictví (Ministère des Affaires Sociales et de la Santé).

1 ČESKÁ REPUBLIKA

Abychom se mohli zabývat tématy týkajícími se ústavní a náhradní rodinné péče, je potřeba nejprve proniknout do problematiky rodičovské zodpovědnosti.

1.1 Rodičovská zodpovědnost

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů stanoví, že rodiče mají vůči svým dětem rodičovskou zodpovědnost, která je souhrnem práv a povinností, které rodiče mají při péči o nezletilé dítě – péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj. Rodičovská zodpovědnost zahrnuje také povinnosti a práva při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění.

Při výkonu rodičovské zodpovědnosti jsou rodiče povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli ohroženo jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.¹

Rodiče dětí mají být svým osobním životem a chováním příkladem svým dětem, což dokonce stanovuje § 32 Zákon č.94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (dále jen Zákon o rodině). V žádném případě by neměli týrat své děti, ohrožovat jejich mravní výchovu (což zahrnuje i skutečnost, kdy se rodiče nezajímají o to, v jakém prostředí se děti zdržují, s kým se stýkají, a pak se lehce stane, že dítě propadne drogové závislosti), a dále podávat alkoholické nápoje nezletilým, nedovoleně nakládat s omamnými a psychotropními látkami a jedy vůči osobě mladší osmnácti let, šířit toxikomanii (zneužívání jiné návykové látky než alkoholu) vůči osobě mladší osmnácti let. Všechny tyto skutečnosti jsou českým trestním zákoníkem vyhodnoceny jako trestné činy.

Pokud rodiče řádně neplní své povinnosti spojené s jejich rodičovskou zodpovědností, může soud pozastavit výkon, omezit, či zbavit rodiče jeho rodičovské zodpovědnosti podle ustanovení § 44 Zákona o rodině.

K pozastavení výkonu rodičovské zodpovědnosti dochází v případě, že rodiči brání ve výkonu jeho rodičovské zodpovědnosti závažná překážka (např. nemoc,

¹ § 31 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

dlouhodobý zahraniční pobyt, výkon trestu odnětí svobody) a vyžaduje-li to zájem dítěte. Toto opatření není sankcí pro rodiče.

K **omezení rodičovské zodpovědnosti** dochází v případě, že rodič řádně nevykonává povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti. Toto opatření již je sankcí pro rodiče. O omezení rodičovské zodpovědnosti rozhoduje soud a vždy konkrétně vymezení rozsah práv a povinností, na které se omezení vztahuje. K omezení rodičovské zodpovědnosti může například dojít ve vztahu k oprávnění rozvedeného rodiče stýkat se s dítětem nebo v případě, že je nařízena ústavní nebo ochranná výchova, dítě je svěřeno do pěstounské péče či výchovy jiného občana.

O **zbavení rodičovské zodpovědnosti** rozhodne soud v případě, že rodič zneužívá svou rodičovskou zodpovědnost nebo ji závažným způsobem zanedbává. Toto opatření je nejpřísnější sankcí a podstatným způsobem zasahuje do práv rodiče – z tohoto důvodu nestačí ojedinělé vybočení či opomenutí, ale musí se jednat skutečně o zneužívání rodičovské zodpovědnosti. Intenzitu nedostatků v péči rodičů o dítě je nutno hodnotit se zřetelem k tomu, zda se neplnění rodičovských povinností projevuje ve sféře důležité pro rozvoj tělesných nebo rozumových schopností dítěte a pro jeho mravní vývoj. Je-li rodič zbaven rodičovské zodpovědnosti, není třeba jeho souhlasu k osvojení dítěte adoptivní rodinou a není také účastníkem řízení o osvojení.

Pominou-li důvody takovýchto opatření, může být pozastavení, omezení či zbavení rodičovské zodpovědnosti zrušeno.²

1.2 Náhradní rodinná péče (NRP)

Náhradní rodinná péče je forma péče o děti, kdy je dítě vychováváno „náhradními“ rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozené rodině.³

Právní řád ČR rozlišuje dvě základní formy, lišící se zejména právními dopady – osvojení (adopci) a pěstounskou péči.

² § 44 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

³ MATĚJČEK, Zdeněk. *Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny*. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. s.31. ISBN 80-7178-304-8.

1.2.1 Osvojení (Adopce)

Osvojení je České republiky právně vymezeno v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Dle § 63 Zákona o rodině, vzniká osvojením, o kterém vždy rozhoduje soud na základě návrhu osvojitele, stejný poměr mezi osvojitelem a osvojencem, jaký je v rodině mezi biologickými rodiči a vlastním dítětem (se všemi důsledky s tím spojenými, jako je nárok na výživné, možnost dědit apod.) a mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele vzniká poměr příbuzenský. Osvojením dítěte tedy osvojitelům připadá rodičovská zodpovědnost při výchově dětí.

„Osvojením zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou. Zanikají také práva a povinnosti opatrovníka, popřípadě poručníka, který byl ustanoven, aby za rodiče tato práva a povinnosti vykonával.“⁴ Vnitrostátní zprostředkování osvojení v rámci České republiky zajišťují krajské úřady a Ministerstvo práce a sociálních věcí.

Základní podmínkou pro osvojení je prospěšnost osvojení pro nezletilé dítě a pro společnost. Musí být především zaručen všestranný rozvoj dítěte - duševní a citový.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů stanovuje, že osvojení může mít dvě formy:

1.2.1.1 Osvojení prosté (zrušitelné)

Tato forma osvojení je osvojením 1. stupně, kdy se osvojitelé nezapisují do matriky jako rodiče, ale práva a povinnosti biologických rodičů přecházejí na osvojitele. Soud může toto osvojení zrušit z důležitých důvodů (např. pokud osvojení neplní svou funkci) na návrh osvojence či osvojitele. Zrušením tohoto osvojení zanikají vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a osvojitelem a znovu se obnovují vzájemná práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou (kromě jiného např. i právo na výživné). Osvojenec opět získá své dřívější příjmení. Tato forma osvojení se využívá zejména v případě osvojování dítěte mladšího jednoho roku věku.⁵

⁴§ 72 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁵§ 73 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

1.2.1.2 Osvojení nezrušitelné

Osvojení nezrušitelné je osvojením 2. stupně a osvojitelé jsou na základě rozhodnutí soudu zapsáni v matrice místo rodičů dítěte – osvojence (rozhodnutí o zapsání osvojitele do matriky místo rodiče osvojence může být vydáno i dodatečně). Toto osvojení, jak již název napovídá, nelze za žádných okolností zrušit, proto by mělo být soudem bezpečně zjištěno, že vztahy mezi osvojencem a osvojitelem jsou pevné a naprosto trvalé. Osvojením zanikají práva a povinnosti biologických rodičů vůči dítěti.

Takto může osvojit dítě pouze manželská dvojice. Ve výjimečných případech může soud svolit k osvojení dítěte i osamělou osobou, jestliže je předpoklad, že toto osvojení bude plnit svoje společenské poslání, jak stanovuje § 74 Zákona o rodině.

Nezrušitelně osvojit je podle § 75 Zákona o rodině možné pouze dítě starší jednoho roku. Je to z důvodu, aby bylo včas možné objevit vážná poškození zdravotního stavu i duševního vývoje, pro které by osvojitelé nechtěli v daném vztahu pokračovat. Děti vhodné pro adopci jsou děti, u kterých se předpokládá méně problémový zdravotní a psychosociální vývoj a které lze předat do náhradní rodinné péče pokud možno v raném věku.⁶

„Osvojitelé se mohou stát pouze fyzické osoby, které zaručují způsobem svého života, že osvojení bude ku prospěchu dítěte i společnosti.“⁷ Takovýmito fyzickými osobami, které mohou osvojit společné dítě, mohou být jen manželé, přičemž alespoň jeden z nich musí mít způsobilost k právním úkonům.

Důležité je, že dle § 65 Zákona o rodině musí být mezi osvojitelem a osvojencem přiměřený věkový rozdíl, to znamená podobný, jako bývá mezi rodiči a dětmi. Osvojit lze jen nezletilého a to pouze v případě, že je mu osvojení ku prospěchu, tedy je možno zaručit rodinnou výchovu, prostředí a materiální zabezpečení.

Osvojitelé musejí nejprve projít různými lékařskými a psychologickými vyšetřeními, která jsou potřebná, aby byl zjištěn jejich zdravotní stav, jejich osobnostní charakteristiky a dispozice a jejich motivace k osvojení, na základě čehož soud posoudí, „zda se nepřičí účelům osvojení“ a následně seznámí osvojitele i zákonného zástupce osvojence s výsledky svého šetření. Stejně tak je nutné, aby byl posouzen i zdravotní

⁶ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. [et al.]. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha : Portál, 2002. s. 18.

⁷ § 64 (1) zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

stav osvojovaného dítěte, tedy osvojence, a s výsledkem zjištění soudu musejí být seznámeni všichni zúčastnění (osvojitel a zákonný zástupce osvojence). Mimo jiné je soud také povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁸

Dříve než soud rozhodne o osvojení, musí dítě strávit nejméně tři měsíce v péči budoucího osvojitele, a to na jeho náklad. O svěřeni dítěte, které je v ústavu, do péče budoucích osvojitelů rozhodne orgán sociálně-právní ochrany dětí. Rozhodne-li se pěstoun osvojit dítě svěřené mu do pěstounské péče, nevyžaduje se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě nejméně po dobu tří měsíců v péči pěstouna na jeho náklad, pokud pěstounská péče trvala alespoň po tuto dobu, jak to stanovuje § 69 Zákona o rodině. Vzhledem k důsledkům, které s sebou adopce přináší a které mají většinou celoživotní trvání, musí soud náležitě poučit osvojitele o účelu, obsahu i právních důsledcích osvojení.

Podle § 76 Zákona o rodině je opětovné osvojení dítěte možné pouze v případě, že je dítě osvojováno manželem osvojitele nebo v případě, že osvojitel zemřel anebo dřívější osvojení bylo zrušeno.

§ 67 Zákona o rodině stanoví, že k osvojení je třeba souhlasu zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Tím jsou v první řadě rodiče (i nezletilí) nebo může jít o poručníka dítěte. Pokud je dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu.

V některých případech souhlas zákonného zástupce dítěte není potřeba. Jedná se o případ, kdy soustavně po dobu nejméně šesti měsíců zákonní zástupci, tedy rodiče, „neprojevovali zájem o dítě, především tím, že dítě pravidelně nenavštěvovali, neplnili pravidelně a dobrovolně vyživovací povinnost k dítěti a neprojevili žádnou snahu upravit si v mezích svých možností své rodinné a sociální možnosti tak, aby se mohli ujmout péče o dítě, anebo po dobu nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, ačkoliv jim v tom nebránila závažná překážka.“⁹

Osvojitelé při osvojení nedostávají od státu žádné zvláštní příspěvky za to, že si osvojili dítě. Mohou ale žádat o stejné příspěvky jako biologičtí rodiče (např. rodičovský příspěvek, přídavek na dítě apod.).

Právní řád ČR zatím neumožňuje adopci dítěte homosexuálním párem. Ovšem

⁸ § 70 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ § 68 Zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

homosexuál, který nežije v registrovaném partnerství, adoptovat dítě může.¹⁰

1.2.1 Mezinárodní osvojení

Mezinárodní osvojení je osvojením dítěte z ciziny nebo do ciziny. Tato forma NRP se většinou uplatňuje v případech, kdy se nepodaří najít pro dítě náhradní rodinu v zemi původu. Podmínky mezinárodního osvojení jsou upraveny a stanoveny v několika mezinárodních dokumentech, přičemž se jedná zejména o Haagskou Úmluvu o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (ze dne 29. 5. 1993), dále Evropskou úmluvu o osvojení dětí (ze dne 24. 4. 1967) a Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí (ze dne 25. 1. 1996). Zároveň ČR stanovila Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně orgánem, který je oprávněn vydat potvrzení o mezinárodním osvojení.

Hlavním cílem Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení je v první řadě opět chránit zájmy dítěte, vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem. Dále vytvořit systém spolupráce mezi smluvními státy zajišťující, aby byly tyto záruky respektovány, a tak se předcházelo únosům, prodeji a obchodování s dětmi.¹¹

Podle § 63 Zákona o rodině rozhoduje o mezinárodním osvojení soud na základě návrhu fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě, tedy budoucího osvojitele. K tomuto návrhu na osvojení dítěte do ciziny musí navíc osvojitel připojit pravomocné rozhodnutí o souhlasu s osvojením, které, jak již bylo zmíněno, vydává Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, což je zakotveno v § 67 Zákona o rodině.

Zprostředkování osvojení dětí z České republiky do ciziny nebo dětí z ciziny do České republiky zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.¹²

O zprostředkování osvojení mohou žádat jak manželské páry, tak osoby, které žijí samy. Jako společné dítě mohou dítě osvojit pouze manželé. Osvojení páry stejného pohlaví není dovoleno. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí je oprávněn zprostředkovat mezinárodní osvojení dítěte z ciziny pro žadatele z České republiky. Žadatelem o mezinárodní osvojení se může osoba stát dvěma způsoby; buď může výslovně žádat přímo zprostředkování mezinárodního osvojení (bez předchozí snahy o osvojení dítěte z ČR), nebo může dát souhlas k zařazení do evidence úřadu v případě,

¹⁰ § 13 Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení ze dne 29. 5. 1993

¹² § 20 Zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

že mu nebude zprostředkováno osvojení v České republice.¹³

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů stanovuje § 35, že pokud má dítě trvalý pobyt na území České republiky nebo je občanem České republiky, ale nemá na jejím území trvalý pobyt, zajišťuje Úřad sociálně-právní ochrany dětí tomuto dítěti sociálně-právní ochranu ve vztahu k cizině. Vykonává funkci přijímacího a odesílajícího orgánu při provádění mezinárodních smluv, vykonává funkci opatrovníka dítěte, vyžaduje od příslušných orgánů a dalších právnických a fyzických osob na žádost rodičů žijících v České republice nebo orgánů sociálně-právní ochrany zprávy o poměrech dětí, pro účely osvojení v cizině zjišťuje, v jakém sociálním prostředí a v jakých rodinných poměrech dítě žije, plní úkoly vyplývající ze zprostředkování osvojení a jedná s příslušnými orgány, fyzickými a právnickými osobami, dává souhlas k osvojení dítěte do ciziny.

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí zájem o mezinárodní adopci dětí z ČR stoupá. Od roku 2000 do srpna 2008 odešlo z České republiky 277 dětí do předadopční péče v zahraničí a do mezinárodního osvojení.

1.2.2 Pěstounská péče

Pěstounská péče je v České republice právně vymezena v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Pěstounská péče je zvláštní forma náhradní výchovy v rodině nebo v prostředí, které rodinu připomíná. Avšak dítě po svěřením do pěstounské péče nemění své jméno ani příjmení (později je však možno požádat na matrice o jeho změnu) a jeho biologičtí rodiče mají právně rodičovství zachováno a mají tedy vůči dítěti i veškeré právní povinnosti, především vyživovací povinnost, ale i péči o jeho majetek. Stojí tak vedle pěstouna nadále jako zákonní zástupci dítěte. Není ani vyloučen styk rodičů s dítětem. Ale pěstouni se o dítě starají, jako by bylo jejich. Z tohoto důvodu dostávají ze strany státu i hmotné zaopatření.¹⁴

O svěřením dítěte do pěstounské péče rozhoduje soud na návrh budoucích pěstounů v případě, že to vyžaduje zájem dítěte a pěstoun poskytuje záruku řádné výchovy dítěte.

¹³ Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí [online]. [cit. 2011-04-04]. <<http://www.umpod.cz/postup-pri-osvojeni>>

¹⁴ § 45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Pokud je dítě schopno samo posoudit obsah a důsledky pěstounské péče, má právo se k tomu vyjádřit a soud k jeho názoru musí přihlédnout, přičemž platí, že svěřením dítěte do pěstounské péče musí být ku prospěchu dítěte. Dítě může být svěřeno do péče jedince i do společné pěstounské péče manželů. Přestože mezi dětmi a příbuznými pěstounů nevznikají právně žádné příbuzenské vztahy, většinou se často neformálně utvoří.

Pěstoun vykonává při péči o dítě přiměřeně práva a povinnosti rodičů. Nemá vyživovací povinnost k dítěti a právo zastupovat dítě a rozhodovat a spravovat jeho záležitosti má jen v běžných věcech, proto o nejdůležitějších záležitostech (např. cestování dítěte do zahraničí, volba povolání) rozhodují biologičtí rodiče. Pokud si pěstoun myslí, že rozhodnutí zákonného zástupce dítěte není v souladu se zájmem dítěte, může se domáhat rozhodnutí soudu, jak stanoví § 45 Zákona o rodině.

Na rozdíl od osvojení zaniká pěstounská péče dosažením osmnáctého roku dítěte.

Dle § 45 lze rozhodnutí o svěřením dítěte do pěstounské péče lze zrušit opět rozhodnutím soudu. Zrušení je možné jen z důležitých důvodů, což je především situace, kdy o to požádá sám pěstoun, či jestliže pěstounská péče neplní svůj účel.

Český občanský zákoník rozlišuje dvě formy pěstounské péče.

Individuální pěstounská péče probíhá v běžném rodinném prostředí, kde se o děti starají pěstounka s pěstounem, kteří už většinou vychovávají své vlastní děti.

Skupinová pěstounská péče je vykonávána v zařízeních pro výkon pěstounské péče, což jsou většinou prostory zařízené jako byt pro rodinu, kde je možné vychovávat větší počet dětí. Žijí zde často velké pěstounské rodiny, někdy i s vlastními dětmi pěstounů a dalšími dětmi přijatými.

Dalším zařízením pro výkon pěstounské péče jsou podle Matějčka¹⁵ tzv. „SOS dětské vesničky, kde je pěstounskou péčí pověřena sama matka-pěstounka. Ta mívá většinou ku pomoci další osobu, které se říká „teta“ a která matce pomáhá při vedení domácnosti a výchově dětí. Matka-pěstounka se svěřenými dětmi bydlí v samostatném domečku. Skupina 10-12 takových domečků představuje Vesničku“.

¹⁵ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. [et al.]. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha : Portál, 2002. s. 16

Do zařízení jsou umístovány především děti, pro které je obtížné zajistit pěstounskou péči individuální formou. Jde zejména o děti jiného etnika, větší sourozenecké skupiny nebo dětí s různými typy postižení; o ně ve většině případů není zájem pro výchovu v individuální pěstounské péči.

Děti vhodné pro pěstounskou péči jsou především opuštěné děti, které vyžadují nejen trvalou individuální péči, ale i dlouhodobou výchovu v náhradní rodině. Jedná se většinou o děti s různými zdravotními či psychomotorickými obtížemi, děti starší, skupiny sourozenců nebo děti jiného etnika. Přijmout starší dítě, postižené dítě či dítě jiné národnosti je úkol velice náročný a vyžaduje od budoucích pěstounů obecnou znalost problematiky postiženého dítěte, ale především trpělivost a odhodlání čelit případným obtížím jak ze strany dítěte, tak i ze strany jeho původní rodiny.¹⁶

Před rozhodnutím o svěřením dítěte do pěstounské péče je soud povinen vyžádat si vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí o tom, zda ten, kdo se má stát pěstounem, je osobou vhodnou pro výkon této péče.¹⁷

1.2.2.1 Dávky pěstounské péče

Pěstouni, kteří vykonávají pěstounskou péči, i děti jim do péče svěřené mají nárok na hmotné zabezpečení dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Dávky pěstounské péče je možné rozdělit na jednorázové, které jsou vázány k určité neopakující se situaci, jako je například příspěvek při převzetí dítěte a příspěvek na zakoupení motorového vozidla, a na dávky pravidelné, které se opakují, což je odměna pěstouna a příspěvek na úhradu potřeb dítěte.

Následující údaje byly získány na internetovém portálu Ministerstva práce a sociálních věcí (http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece).

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte

Příspěvek na úhradu potřeb dítěte představuje nárok dítěte svěřeného do pěstounské péče. Příspěvek se poskytuje do dosažení zletilosti dítěte nebo nejdéle do 26 let, jestliže jde o nezaopatřené dítě, které žije ve společné domácnosti s osobou, která byla do dosažení zletilosti jeho pěstounem.

¹⁶ MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. [et al.]. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha : Portál, 2002. s. 19

¹⁷ § 45 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Výše příspěvku na úhradu potřeb nezaopatřeného dítěte činí 2,3násobek životního minima dítěte. V případě zdravotně postiženého dítěte se koeficient, kterým se násobí životní minimum dítěte, zvyšuje úměrně stupni postižení a činí 2,35 u dlouhodobě nemocného dítěte, 2,90 u dlouhodobě zdravotně postiženého dítěte a 3,10 u dlouhodobě těžce zdravotně postiženého dítěte. Výše příspěvku pro zaopatřené nezletilé dítě se stanoví jako součin částky životního minima dítěte a koeficientu 1,40.

Odměna pěstouna

Odměna pěstouna je určitým způsobem společenské uznání osobě pečující o cizí dítě v pěstounské péči. Výše odměny činí součin životního minima jednotlivce a koeficientu 1.0 za každé svěřené dítě, tj. 3 410 Kč měsíčně za jedno dítě.

Na **odměnu pěstouna ve zvláštních případech** má nárok pěstoun, který pečuje alespoň o 3 svěřené děti nebo alespoň o jedno svěřené dítě, které je osobou závislou na pomoci jiné fyzické osoby ve stupni II., III., IV. Odměna pěstouna ve zvláštních případech za kalendářní měsíc činí součin částky životního minima jednotlivce a koeficientu 5,5. Za každé další dítě v pěstounské péči se odměna pěstouna zvyšuje 0,5 životního minima jednotlivce za každé svěřené dítě a o 0,75 životního minima jednotlivce, jde-li o další dítě se stupněm závislosti II., III., IV.

Odměna pěstouna ve zvláštních případech náleží, jen jestliže pěstoun není po celý kalendářní měsíc výdělečně činný. Tato odměna se pro účely zdravotního pojištění, pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti posuzuje jako plat.

Příspěvek při převzetí dítěte

Účelem příspěvku při převzetí dítěte je přispět na nákup potřebných věcí pro dítě přicházející do náhradní rodinné péče. Výše příspěvku je stanovena pevnými částkami podle věku dítěte.

Příspěvek na zakoupení motorového vozidla

Náleží pěstounovi, který má v pěstounské péči nejméně čtyři děti. Podmínkou nároku dále je, že vozidlo nesmí pěstoun používat pro výdělečnou činnost.

Příspěvek je poskytován ve výši 70 % pořizovací ceny vozidla, resp. ceny opravy vozidla, nejvýše však 100 000 Kč.

1.3 Poradenská péče v oblasti náhradní rodinné péče

Přijetí sociálně osiřelého dítěte žadateli náhradní rodinné péče je závažným zásahem do života obou zúčastněných stran. Proto je zákonem zajištěna minimální tříměsíční doba nezbytná ke vzájemné adaptaci – tzv. předadopční či předpěstounské péče. V tomto čase je možné v praxi ověřit předpoklady pro vytvoření úspěšného vztahu.

Nově vznikajícím rodinám je tedy poradenská péče nápomocna v otázkách sociálních, zdravotních, výchovných či psychologických. Po uplynutí tříměsíční lhůty se dostaví žadatelé do zařízení na kontrolní psychologické a pediatrické vyšetření. Cílem je posoudit zdravotní stav dítěte, pokrok v oblasti psychomotorického vývoje a úroveň vzájemných vazeb v nově vzniklé rodině.

Po uplynutí předadopční doby žádají rodiče soud o svěření dítěte do adoptivní popř. pěstounské péče. Avšak poradenská činnost může nadále pokračovat.

Poradenská péče je poskytována nově vzniklým rodinám (osvojení, pěst. péče), kdy krajský úřad zajišťuje přípravu fyzických osob vhodných stát se osvojiteli nebo pěstouny k přijetí dítěte do rodiny a poskytuje jim poradenskou pomoc související s osvojením dítěte nebo svěřením dítěte do pěstounské péče, zejména v otázkách výchovy dítěte.¹⁸ Podle § 11 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí je krajský úřad povinen alespoň jednou v roce zabezpečit konzultace o výkonu pěstounské péče. Konzultací se kromě odborníků na řešení výchovných a sociálních problémů zúčastňují také pěstouni, kteří mají trvalý pobyt na území kraje; konzultací se mohou zúčastnit též děti svěřené těmto pěstounům do pěstounské péče a další fyzické osoby, které tvoří s pěstounem domácnost. Poradenská péče je dále poskytována původním rodinám, především před a po návratu dítěte do biologické rodiny, svěření do péče prarodičů či jiných příbuzných.

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče podle § 20 Zákona o sociálně-právní ochraně dětí stanovuje, že zprostředkování osvojení a pěstounské péče spočívá ve

¹⁸ § 11 Zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

vyhledávání dětí (které mají trvalý pobyt na území České republiky) vhodných k osvojení nebo ke svěření do pěstounské péče a nalezení vhodných osvojitelů nebo pěstounů pro tyto děti. Osvojení nebo pěstounská péče v České republice a osvojení dětí z ciziny do České republiky se zprostředkuje jen na žádost fyzické osoby, která má zájem osvojit dítě nebo přijmout dítě do pěstounské péče. Žádost se podává u krajského úřadu. Zprostředkování osvojení a svěření dítěte do pěstounské péče v České republice zajišťují krajské úřady a ministerstvo.

1.4 Ústavní výchova

Podle § 46 Zákona o rodině může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí), jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření (napomenutí, dohled nad výchovou, svěření dítěte do péče jiného občana) nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit. Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela.¹⁹

Ústavní výchova není časově omezena. Trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dosažení plnoletosti. Soud však může ve výjimečných případech prodloužit ústavní výchovu z důležitých důvodů až na jeden rok po dosažení zletilosti dítěte (Zákon o rodině, § 46).

Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovou ústavní. Pominou-li pro nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.²⁰

1.4.1 Dětské domovy

Podle § 12 Zákona o rodině dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních

¹⁹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

²⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

potřeb. Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Účelem dětského domova je zajišťovat péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova. Do dětského domova mohou být umisťovány děti ve věku zpravidla od 3 do nejvýše 18 let. Do dětského domova se rovněž umisťují nezletilé matky spolu s jejich dětmi.

V dětských domovech vyrůstají děti, které jsou soudně odebrány z rodin, protože je rodiče zanedbávali, často je fyzicky i psychicky týrali, někdy i pohlavně zneužívali, ale i sirotci a děti rodičů, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody apod.

Pedagogický pracovník dětského domova je zaměstnanec, který vykonává vyučovací, výchovnou, pedagogicko-psychologickou činnost nebo speciálně pedagogickou činnost. Pedagogický pracovník musí mít odbornou a pedagogickou způsobilost a musí být bezúhonný.

Dětem je poskytováno plné přímé zaopatření – stravování, ubytování, ošacení, učební potřeby a pomůcky, úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání, úhrada nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení, úhrada nákladů na dopravu do sídla školy. Dětem mohou být podle rozhodnutí ředitele ústavu dále hrazeny potřeby pro využití volného času a rekreaci, náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost, náklady na soutěžní akce, rekreace, náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu.

Podle posudku prováděného spolu s odborným pracovníkem, který je prováděn nejméně jedenkrát v roce, jsou dětem zajišťovány specifické výchovné a vzdělávací potřeby, a to v odstupňovaném rozsahu pro děti: samostatné přiměřeně věku, samostatné vyžadující občasnou kontrolu, vyžadující občasné vedení a stálou kontrolu, nesamostatné vyžadující stálé vedení i kontrolu, vyžadující soustavnou intenzivní individuální péči.

Do zařízení jsou umisťovány i děti s mentálním, tělesným, smyslovým postižením, s vadami řeči, popřípadě s více vadami, u nichž byla nařízena ústavní či ochranná výchova, pokud stupeň zdravotního postižení neodpovídá jejich umístění do ústavu sociální péče nebo do specializovaného zdravotnického zařízení.

1.4.2 Kojenecké ústavy

Kojenecké ústavy jsou podle Zákona o rodině zařízení, která poskytují komplexní péči dětem od raného věku, jejichž zdravotní stav a zdárný vývoj je ohrožen. Jedná se o kojence zanedbávané v původní rodině, trvale stresované extrémními životními podmínkami, v krajním případě děti týrané, děti opuštěné i děti matek s různými typy závislostí (alkohol, drogy).

Určité procento dětí přichází z novorozeneckých oddělení jako děti „nechtěné“ s perspektivou umístění do náhradní rodinné péče. Řada dětí má specifické zdravotní problémy. Jedná se o děti rizikové, s nízkou porodní hmotností, s různými typy vrozených vad. Děti s lehčími typy postižení vyrůstají mezi svými vrstevníky. Děti s těžšími typy postižení a závažnými vrozenými vadami vyžadují specifickou ošetrovatelskou péči a trvalý lékařský dohled, proto jsou většinou umístěny na samostatných odděleních.

Ke komplexní péči o děti v kojeneckých ústavech patří péče ošetrovatelská, léčebně preventivní a výchovná. Je nutné zohledňovat individuální potřeby dětí v závislosti na věku, dbát na dostatek podnětů a minimalizovat vliv citové deprivace. Povinností pracovníku je nejen poskytnout dítěti zázemí, ale snažit se od přijetí dítěte spolupodílet se na řešení sociální situace tak, aby byl pobyt v ústavní péči co nejkratší.

1.4.3 Další organizace

Český právní řád dále rozlišuje následující druhy organizací.

Dětské domovy rodinného typu – jejich základním posláním je vytvořit skutečné rodinné prostředí pro maximálně dvacet dětí, které nemají vlastní funkční rodiny. Zázemí v domově vytváří manželský pár, který v domově společně s dětmi trvale bydlí.

Azylové domy pro děti – zařízení poskytující komplexní první pomoc a intervenci akutně ohroženým, týraným, zneužívaným a opuštěným dětem v návaznosti na další zúčastněné orgány. Péče o děti ve zvlášť obtížných životních situacích zahrnuje ubytování dětí, stravování, poskytnutí výchovné, vzdělávací a aktivační služby, pomoc při prosazování práv a zájmů dítěte, psychoterapii.

Klokánek – nový projekt Fondu ohrožených dětí. Jeho cílem je nahradit ústavní výchovu týraných, zanedbávaných, zneužívaných nebo jinak sociálně ohrožených dětí přechodnou a okamžitou rodinnou péčí.

Domy na půl cesty – zařízení pro přechodný pobyt dívek a chlapců, kteří odcházejí z ústavní péče a jsou bez rodinného zázemí, a pro ty, kteří se ocitli v obtížné životní situaci. Jedná se především o mladé lidi na hranici dospělosti.

2 FRANCIE

2.1 Rodičovská zodpovědnost

Francouzský občanský zákoník stanoví pravidla, která se týkají rodičovské zodpovědnosti. Pod pojmem rodičovská zodpovědnost se rozumí práva a povinnosti rodičů vůči nezletilému dítěti. Rodiče při výkonu rodičovské zodpovědnosti odpovídají za správu jmění dítěte a zastupují dítě v právních záležitostech. Při výkonu rodičovské zodpovědnosti jsou rodiče povinni chránit bezpečnost, zdraví a mravní integritu dítěte, měli by zajišťovat jeho výchovu a umožňovat a podporovat jeho rozumový, citový a mravní vývoj a zároveň respektovat jeho osobnost. Každý z rodičů musí také přispívat na výživu, vzdělání a výchovu dítěte. Hlavním cílem je především ochrana zájmů dítěte²¹

Rodičům může být jejich **rodičovská zodpovědnost omezena**, pokud nejsou schopni tuto zodpovědnost vykonávat. Vyžaduje-li to zájem dítěte, je toto soudem svěřeno třetí osobě, přičemž v případě možnosti je dána přednost příbuzným dítěte.

Rodiče mohou být dokonce rozhodnutím soudu své **rodičovské zodpovědnosti zbaveni**, pokud výkon rodičovské zodpovědnosti odmítají či ji závazným způsobem zanedbávají a tím ohrožují výchovu dítěte a jeho mravní, tělesný či rozumový vývoj. V takovém případě je dítěti ustanoven opatrovník, tzn. dítě je svěřeno do péče třetí osobě, nejlépe příbuznému dítěte, popřípadě specializovanému zařízení.²²

2.2 Náhradní rodinná péče

Prvním cílem náhradní rodinné péče je poskytnout rodiče dítěti, které je nemá. Dítě zbavené rodinného prostředí je svěřeno adoptivním rodičům či pěstounům, aby všichni společně vytvořili rodinu.

²¹ § 371 francouzské Občanského zákoníku.

²² § 375 francouzské Občanského zákoníku.

Právní řád Francie rozlišuje dvě základní formy NRP, lišící se zejména právními dopady – osvojení a pěstounskou péčí.

2.2.1 Osvojení (adopce)

Osvojení je ve Francii právně vymezeno v Občanském zákoníku (Code civil).

Adopce je jedním z prostředků ochrany dětí, které nemají žádnou rodinu nebo rodinu, která by se byla schopná o ně postarat.

Adopcí se mezi osvojitelem a osvojencem vytváří vztah rodič-dítě stanovený rozhodnutím příslušného orgánu, mezi osvojeným dítětem a příbuznými osvojitele vzniká poměr příbuzenský. Osvojením vzniká osvojitelům rodičovská zodpovědnost při výchově osvojence. Ve Francii jsou Občanským zákoníkem rozlišovány dvě formy adopce: úplná adopce a prostá adopce.

2.2.1.1 Osvojení prosté (Adoption simple)

Prosté osvojení je formou adopce, při níž vzniká nové rodičovství v dodatku k původnímu rodičovství, přičemž jména osvojitelů jsou v matrice doplněna k jménu původních rodičů. Osvojitelé nabývají plná práva rodičovské autority a zodpovědnosti. Osvojitel může požádat o změnu křestního jména dítěte. Prosté osvojení je možné ze závazných důvodů zrušit (např. pokud osvojení neplní svou funkci či na žádost osvojence nebo osvojitele) a adoptované dítě si vyhrazuje veškerá práva v původní rodině, tzn. například dědické právo, vyživovací povinnost, atd.²³

Občanský zákoník (§ 360) stanoví, že při tomto typu osvojení neexistuje žádné omezení věku dítěte, přičemž minimální rozdíl věku mezi osvojencem a osvojitelem je deset let. Osvojitel musí být starší než dvacet osm let. Osvojit dítě mohou manželé, kteří spolu žijí alespoň dva roky nebo svobodný jedinec starší než dvacet osm let. Pokud je osvojenci více než třináct let, musí dát rovněž k adopci osobní souhlas. Osvojení může být provedeno opakovaně pouze v případě úmrtí osvojitele/ů.

Pro tento typ osvojení není potřeba, aby dítě strávilo nějaký čas v domě budoucích osvojitelů v tzv. předadopční péči. Hlavním cílem osvojení je to, aby bylo v zájmu dítěte a aby osvojení neohrozilo rodinný život, pokud již osvojitelé mají své potomky.

²³ § 370 francouzské Občanského zákoníku.

2.2.1.2 Osvojení úplné (Adoption plénière)

Podle § 343-345 francouzského Občanského zákoníku je úplné osvojení nezrušitelnou formou osvojení, při které dochází k úplnému přetržení veškerých vazeb dítěte-osvojenice s jeho původní rodinou. Osvojitelé jsou zapsáni do matriky místo původních rodičů osvojenice.

Takto může dítě osvojit manželský pár žijící ve společné domácnosti alespoň dva roky anebo svobodná žena či muž starší než dvacet osm let. Minimální rozdíl věku mezi osvojenecem a osvojitelem je patnáct let. Předadopční péče, kdy je dítě umístěno v domácnosti budoucích osvojitelů, o minimální délce šest měsíců strávená u osvojitelů je nutná pro tento druh osvojení. Předadopční péče je nutná především proto, aby byla jistota, že vztahy mezi osvojitelem a osvojenecem dobře fungují, vzhledem k tomu, že se jedná o osvojení, které nelze zrušit. O osvojení rozhoduje národní rada pro adopce.²⁴

Rodičovská zodpovědnost adoptivním rodičům připadá automaticky. Ti jsou povinni chránit zájmy dítěte, přispívat k jeho správnému psychickému i morálnímu vývoji.

O osvojení rozhoduje soud. Ten je při rozhodování povinen prověřit, zda byly všechny podmínky zákona splněny, zda je adopce v zájmu dítěte a zda adopce neohrozí rodinný život stávajících potomků rodiny. Než budoucí osvojitelé obdrží souhlas k adopci, musejí projít různými psychologickými a lékařskými vyšetřeními, při nichž je zjišťován zdravotní stav i osobní charakteristiky budoucích osvojitelů. Dítě přijímá jméno svých osvojitelů a původní rodiče jsou z matriky úplně vymazáni.²⁵

Adoptovány mohou být děti, k jejichž adopci dal souhlas jejich zákonný zástupce, což mohou být jejich biologičtí rodiče, děti, jejichž rodiče zemřeli a děti, které byly svěřeny do péče zařízení sociální pomoci pro děti a tvoří většinu adoptovaných dětí, a nakonec děti prohlášené jako opuštěné a to soudním příkazem pro zanedbání či nezáměr rodičů, který trvá více než rok, jak stanovuje § 350 Občanského zákoníku.

Od 1. září 2013 budou ve Francii umožněny adopce dětí homosexuálními páry.²⁶

Příspěvek na adopci

Rodiče osvojovaného dítěte získávají podle francouzského zákona o sociálním

²⁴[cit. 2012-04-20] Dostupný z WWW: <<http://www.adoption.gouv.fr/>>

²⁵úcit. 2012-04-20] Dostupný z WWW: <<http://www.adoption.gouv.fr/>>

²⁶[cit. 2012-07-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.afp.com/fr/search/site/adoption>>.

zabezpečení příspěvek na adopci. Tento druh finanční podpory je určen na pokrytí výdajů spojených s osvojením dítěte. Příspěvek se vyplácí při osvojení dítěte mladšího dvaceti let do rodiny. Výše příspěvku je 459,5% BMAF²⁷, což tedy činí 1 833,41 €.

Strop příspěvku závisí na počtu dětí v rodině a počtu nově přijímaných dětí. Strop je vyšší, pokud oba rodiče pracují či pro jednoho svobodného rodiče. Od 1. ledna 2012 nesmí roční příjem rodiny překročit částku 34 103 € pro rodinu, která adoptuje jedno dítě nebo 45 068 € na dva pracující rodiče či jednoho svobodného rodiče s více dětmi.

Dále je rodinám vyplácen základní příspěvek po adoptování dítěte. Tento druh příspěvku se vyplácí v průběhu tří let následujících po adopci dítěte, ovšem za předpokladu, že je dítě mladší 20 let. Výše příspěvku je 45,95% z BMAF, což činí 183,34 € za měsíc.²⁸

Adoptovat dítě je velmi obtížné a je to běh na dlouho trať. Proces osvojení musí projít několika fázemi. Nejprve je třeba požádat o akreditaci u komise v místě bydliště. Sociální pracovník a psycholog se pak ujistí, že podmínky pro budoucího osvojence, které nabízejí potenciální budoucí rodiče, vyhovují potřebám a zájmům adoptovaného dítěte. To trvá několik měsíců. V případě zamítnutí žádosti o adopci je potřeba počkat dva a půl roku, než mohou potenciální rodiče podat žádost znovu.

Každý druhý žadatel upustí od svého plánu na adopci v průběhu celého procesu. Nejčastějšími překážkami, které budoucí osvojitele odradí, jsou například dlouhé čekací lhůty i několika let, absence zaručeného výsledku a vysoké náklady, zejména pro zahraniční adoptce. Mezi další důvody upuštění a dobrovolného odstoupení od plánu adoptovat dítě patří rozvod potenciálních osvojitelů, ale také událost šťastnější a tou je těhotenství a možnost mít potomky vlastní.²⁹

V roce 2010 mělo ve Francii status dítěte státu 2 347 dětí. 38% dětí bylo adoptováno. Adoptované děti byly velmi mladé, v průměru 2,8 roku a více než tři čtvrtiny byly mladší než jeden rok.³⁰

²⁷ Base Mensuelle de calcul des Allocations Familiales – fixní suma sloužící k výpočtu výše rodinných příspěvků. Aktuální výše BMAF je 399 € od 1.1.2012 a bude přepočítán v dubnu každého následujícího roku na základě změny indexu ceny spotřebního koše, vyjma tabákových výrobků.

²⁸ [cit. 2012-04-21] Dostupný z WWW: <http://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france4.html>

²⁹ VILLENEUVE-GOKALP, Catherine. *Du désir d'adoption à l'accueil d'un enfant*. Vyd. 62. Population, 2007. [cit. 2012-06-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.cairn.info/revue-population-2007-2-page-281.htm>>

³⁰ [cit. 2012-04-21] Dostupný z WWW: <www.adoption.gouv.fr/Chiffres-cles.html>

2.2.2 Mezinárodní osvojení

Mezinárodní osvojení je osvojením dítěte z ciziny nebo do ciziny. Tato forma NRP se většinou uplatňuje v případech, kdy se nepodaří najít pro dítě náhradní rodinu v zemi původu. Podmínky mezinárodního osvojení jsou upraveny a stanoveny Haagskou úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (ze dne 29.5.1993), Evropskou úmluvou o osvojení dětí (ze dne 24.4.1967) a Evropskou úmluvu o výkonu práv dětí (ze dne 25.1.1996).

Hlavním cílem Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení je v první řadě opět chránit zájmy dítěte, vytvořit záruky toho, aby se mezinárodní osvojení uskutečňovala v nejlepším zájmu dítěte a respektovala jeho základní práva uznávaná mezinárodním právem. Dále vytvořit systém spolupráce mezi smluvními státy zajišťující, aby byly tyto záruky respektovány, a tak se předcházelo únosům, prodeji a obchodování s dětmi; a v neposlední řadě zabezpečit ve smluvních státech uznávání osvojení uskutečněných v souladu s Úmluvou.³¹

Francouzská agentura pro adopce (Agence française de l'adoption), která byla vytvořena zákonem 4.7.2005, má za úkol být prostředníkem a pomocníkem pro mezinárodní adopce. Mezinárodní adopce se řídí podle zákona toho státu, ze kterého pochází osvojitel. Ať je ale použit jakýkoli zákon, osvojení vyžaduje souhlas zákonného zástupce dítěte.³²

Pokud se jedná o úplné osvojení dítěte z ciziny, podle občanského zákoníku dítě automaticky získává francouzské občanství. Pokud se jedná o osvojení prosté, je potřeba o francouzské občanství dítěte zažádat.

Rodičům, kteří se rozhodnout adoptovat dítě je poskytována pomoc a podpora, ať už se jedná o pomoc při vyřizování žádosti o adopci, případně o spolupráci a pomoc po přijetí dítěte do adoptivní péče. Rodiče se mohou obrátit na odbor sociální pomoci pro dítě, orgán kompetentní k adopcím či francouzskou agenturu pro adopce. Na začátku adopce je vykonáván průběžný dohled, jak francouzskými orgány pro adopci, tak především zemí původu dítěte.³³

V dnešní době představuje mezinárodní adopce více než 80% všech adopcí ve Francii, konkrétně to znamená 3 504 dětí adoptovaných z ciziny. Převážně se jedná o

³¹ Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení ze dne 29. 5. 1993

³² § 370 francouzské Občanského zákoníku

³³ VILLENEUVE-GOKALP, Catherine. *Du désir d'adoption à l'accueil d'un enfant*. Vyd. 62. Population, 2007. [cit. 2012-06-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.cairn.info/revue-population-2007-2-page-281.htm>>

děti z Etiopie, Haiti, ze zemí Latinské Ameriky, z východoevropských zemí jako je např. Rusko. Francie je na třetím místě v počtu dětí adoptovaných z ciziny (po Spojených státech a Itálii).³⁴

2.2.3 Pěstounská péče

Ve Francii, podobně jako v některých ostatních státech západní Evropy, se osvědčil systém takzvané profesionální pěstounské péče. Jedná se o formu pěstounské péče, jež je poskytována na základě odborné partnerské spolupráce mezi čtyřmi účastníky procesu. Těmi jsou sociální pracovník, další odborníci, pěstouni a biologická rodina dítěte. Tato forma pěstounské péče se snaží umožnit, aby dítě nebylo vychováváno v ústavu, ale v náhradní rodině. Profesionální pěstouni musejí absolvovat speciální školení a je jim zajištěna dobrá sociální a odborná podpora. Děti tak může vyrůstat ve fungujícím rodinném prostředí, v němž se mu, často na rozdíl od ústavní péče, dostává zájmu a lásky. Profesionální pěstouni jsou dokonce schopni poskytnout adekvátní péči i dětem postiženým, opožděným ve vývoji nebo traumatizovaným. Za práci jim vzhledem k náročnosti náleží finanční odměna. V mnoha případech, za pomoci odborných sociálních pracovníků a také spolupráce profesionálních pěstounů, se mohou děti dříve či později vrátit do své biologické rodiny.³⁵

Tyto speciálně vybrané a vyškolené pěstounské rodiny přebírají do péče děti z rodin, ve kterých se objeví akutní potřeba umístit dítě alespoň dočasně mimo biologickou rodinu. Profesionální pěstounská péče tedy poskytuje biologické rodině pomoc na přechodnou dobu, než se vyřeší problémy, které způsobily odchod dítěte z rodiny. Velká část dětí je ve Francii umístěna v pěstounských rodinách se souhlasem svých biologických rodičů. I přes umístění dítěte do pěstounské péče neztrácí s rodiči kontakt. Rodiči není umístění dítěte do pěstounské péče vnímáno jako trest, nýbrž jako pomoc. Toto řešení se především uplatní v případech zdravotních i sociálních problémů např. léčba závislostí, psychologické či psychiatrické problémy, vztahová krize, momentální tíživá sociální situace, nemoc rodičů atd.³⁶

³⁴ <http://www.adoption.gouv.fr/Chiffres-cles.html>

³⁵ VRTBOVSKÁ, Petra. Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti. Dom/Natama, 2005.

³⁶ PAZLAROVÁ, Hana. Nové formy pěstounské péče v zahraničí. Náhradní rodinná péče. 2003. roč. 6, s. 26-28.

2.2.3.1 Profesionální pěstounská péče

Ve Francii se při péči o děti klade důraz především na to, aby mohlo být dítě vráceno zpět do vlastní rodiny. Styky a kontakt pěstounské a biologické rodiny je mnohem intenzivnější a péče o dítě probíhá za aktivní účasti příslušných orgánů státní správy.

Hlavním důvodem umístování dětí do pěstounské péče je fakt, že se biologičtí rodiče neumějí o dítě postarat nebo případně ani nemohou. Statistiky uvádějí, že po jednom roce pobytu v pěstounských rodinách se zhruba 37% dětí vrací zpět do své původní rodiny, ve které mezitím došlo ke stabilizaci situace nebo k překonání problémů.³⁷

Ve Francii došlo v rámci zákona k vymezení statutu mateřských asistentek, tzv. amat, které jsou popisovány jako osoby pečující o děti v rámci zvláštního pověření ve veřejných službách.³⁸ Mateřská asistentka je při výchově k dispozici oběma rodičům. Vzhledem k tomu, že profese mateřské asistentky je profesionalizována, je potřeba, aby se asistentky neustále vzdělávaly, což v dnešní době znamená 120 hodin odborného školení. Amat se může stát žena starší 21 let, jenž je finančně soběstačná a ochotna absolvovat všechny výcvikové kurzy. Žena, která má o tuto pozici vážný zájem, musí nejprve požádat o povolení k výkonu zaměstnání. Žadatelka musí absolvovat několik rozhovorů s dětskou sestrou, sociální pracovnící a s psychologem. Mateřská asistentka je zaměstnancem orgánů státní správy. Jedna asistentka smí přijmout maximálně tři děti.

Ve Francii je ze zákona určeno, že se o děti v pěstounské péči nestará pouze mateřská asistentka, ale také skupina kvalifikovaných profesionálů, kterou tvoří sociální pracovník, psycholog, učitel, lékař, atd. Všichni tito profesionálové musejí mateřskou asistentku podporovat a zvyšovat tak úroveň pěstounské péče. Povolání amat je velice psychicky náročné. I přes veškeré profesionalitě se většinou mateřská asistentka nevyhne vkládání citové investice do dítěte. Proto je zákonem určen stanovený čas, který musí uplynout od odevzdání dítěte po přijetí dalšího. Tato doba je velice užitečná odpočinek a následnou práci amat a musí být dodržena.³⁹

³⁷ HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. Náhradní rodinná péče. 2003.

³⁸ HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. Náhradní rodinná péče. 2003.

³⁹ HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. Náhradní rodinná péče. 2003.

2.2.4 Role dětského soudce v systému náhradní rodinné péče

Ve Francii rozhoduje o všech nezletilých dětech, tzn. dětech ve věku 0-18 let, někdy i do 21 let věku dítěte, tzv. dětský soudce. Úkolem dětského soudce je podle francouzského Občanského zákoníku vždy myslet na blaho dítěte, takže pokud je v ohrožení zdraví, bezpečnost či morálka dítěte, je třeba zakročit. Dítě se může vyskytnout v nebezpečí jistém, možném či akutním a dětskému soudci připadá rozhodnutí, zda se jedná o závažný rodinný konflikt nebo zda rodina dostatečně nespolupracuje s příslušnými orgány. V případě, že by soudce nezpozoroval aktuální nebezpečí, je tady ještě úřad péče o dítě, který je také povinen nad rodinou vykonávat dohled. Soudce nejprve vše důkladně prošetří, upozorní a vyslechne rodiče a poté teprve činí rozhodnutí. V každém případě je soudce povinen respektovat a upřednostňovat zájmy a potřeby dítěte. Nejdříve musí zkusit dočasné opatření a pokud zjistí, že náprava není možná, může přistoupit k opatřením trvalým.

Rodina musí být sledována minimálně po dobu dvou let a soudce smí zasahovat vždy jedině ve prospěch dítěte. Dětský soudce by měl pomáhat rodině překonat těžké životní období a zajistit jí všestrannou podporu. Pokud se dítě navrátí do původní biologické rodiny, soudce se musí zaměřit na to, zda již pominulo nebezpečí, které by mohlo dítě ohrozit. Soudce si vždy musí vyžádat rozhodnutí a vyjádřené sociálního pracovníka, psychologické či psychiatrické vyšetření rodičů a dítěte, respektive všech lidí žijících ve společné domácnosti. Soudce musí vždy důkladně posoudit individuální situaci, neboť jakékoli opatření je zátěží nejen pro dítě, ale i pro rodinu⁴⁰

2.3 Ústavní výchova

Podle Občanského zákoníku rozhoduje o umístění dítěte do ústavní výchovy soud. Dětský soudce rozhoduje o umístění dítěte na základě doporučení sociální pracovnice departmentu. Před nařízením ústavní péče je dětský soudce povinen prozkoumat, zda nelze výchovu dítěte zajistit náhradní rodinnou péčí. Ke každému dítěti je přístupováno individuálně s přihlédnutím k jeho potřebám. Někdy je v zájmu dětí - sourozenců, aby nebyly umístěny do stejného typu zařízení, někdy je umístěno jedno dítě a ostatní zůstávají v péči rodiny.

⁴⁰ HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. Náhradní rodinná péče. 2003.

Kontakt se sourozenci a rodinou je realizován v zařízeních pro výkon ústavní výchovy po koordinaci, domluvě a spolupráci s dalšími odborníky a rodinou. Rodiče jsou vybízeni podporováni ke spolupráci a snaze zlepšit celou situaci, pro kterou se dítě v zařízení ocitlo.

Ústavní výchova není časově omezena a trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, dokud dítě nedosáhne plnoletosti.

Počet dětí v ústavech se od roku 1989 třikrát snížil. V roce 1989 bylo v ústavní péči 4368 dětí, oproti tomu v roce 2010 pouze 1445 dětí. Tyto výsledky ukazují, že jsou děti ve Francii stále častěji umisťovány do adoptivní péče, než tomu bylo před více než dvaceti lety. Politikou státu je evidentně upřednostňovat adoptivní péči před tou ústavní.⁴¹

2.3.1 Dětské domovy

Dětský domov sociálního charakteru (Maison d'enfants à caractère social - MECS)

Dětské domovy sociálního charakteru jsou instituce sociální nebo zdravotně-sociální, které se specializují na dočasnou péči o děti a mladistvé, kteří buď pracují, nebo se vzdělávají mimo ústav. Přijímají děti staršího věku.

Umístění dítěte do dětského domova sociálního charakteru je uplatňováno především v případech domácího násilí (fyzické, sexuální nebo psychické týrání), psychologické nebo psychiatrické problémy rodičů, problémy alkoholismu a drog, závažné rodinné konflikty, nedostatek vzdělání, problémy chování dítěte. Mohou sem být umístěny děti rozhodnutím dětských soudců nebo děti svěřené orgánu sociální pomoci dětem, což stanovuje § 375 Občanského zákoníku. Cílem je chránit dítě v nebezpečí.

Dětské domovy sociálního charakteru jsou buď soukromými organizacemi, řízenými soukromými sdruženími či nadacemi, nebo veřejnými organizacemi. Spadají pod pravomoc Generální rady, která dává oprávnění přijímat děti v rámci péče o děti. Generální rada zároveň tyto domovy financuje.⁴²

⁴¹ ONED – Observation national de l'enfance en danger. *La situation des Pupilles de l'État. Enquête au 31 décembre*. Paris, 2012. [cit. 2012-05-20]. Dostupný z WWW: <<http://www.oned.gouv.fr>>.

⁴² Etablissements de l'aide sociale à l'enfance. [cit. 2012-06-01]. Dostupný z WWW: <<http://annuaire.action-sociale.org/?cat1=protection-de-l-enfance>>

Dětský domov

Dětské domovy přijímají všechny děti v nouzi či v nebezpečí. Cílem umístění dítěte do dětského domova je zajistit jeho bezpečnost, zdraví, vzdělání, sociální, kulturní a osobní rozvoj. Těchto cílů se dosahuje ve spolupráci s nositeli rodičovské zodpovědnosti.

Příjem dítěte do zařízení může být nouzovým přijetím, což je důvod, proč jsou tyto domovy otevřeny 24 hodin denně 365 dní v roce. Dítě je samozřejmě pozorováno a je vyvíjena snaha na jeho případný návrat do původní rodiny.

Každý department má jeden či více takových dětských domovů a všechny jsou financovány Generální radou.

2.3.2 Kojenecké ústavy

Kojenecké ústavy nabízejí nepřetržitou péči o děti do věku tří let věku, které nemohou zůstat ve své rodině ani využívat pěstounské péče. Zdravotní stav dítěte umístěného do toho zařízení by měl být dobrý a dítě by nemělo potřebovat žádnou speciální zdravotní péči.

Kojenecké ústavy přijímají urgentně děti odloučené od rodičů buď pouze na kratší období nebo pak rozhodnutím soudu na středně či dlouhodobý pobyt.

Tyto ústavy fungují pod vedením vedoucího týmu, který je obklopen učiteli nebo vychovateli malých dětí, ošetřovatelkami a asistenty. Lékař většinou poskytuje preventivní zdravotní dozor, psycholog se podílí radách týmu, rodičům a dětem. Technický tým zajistí běžné fungování ústavu (např. kuchař a údržbář).⁴³

⁴³ Etablissements de l'aide sociale à l'enfance. [cit. 2012-06-01]. Dostupný z WWW: <<http://annuaire.action-sociale.org/?cat1=protection-de-l-enfance>>

2.3.3 Další organizace

Ústav pro matky s dětmi

Domov pro matky s dětmi se zaměřuje na pomoc těhotným ženám nebo svobodným matkám s dětmi do tří let, které potřebují materiální a psychickou podporu, aby se předešlo tomu, že opustí své děti.

Podle § 221-2 zákoníku o rodině a sociální činnosti, musí mít každý department domov pro tyto ženy a jejich děti. Ženy přijaté do tohoto zařízení mohou být ubytovány ve skupinových domech nebo bytech a finančně přispívají na jejich chod.

Toto ubytování matkám umožňuje získat odpovídající odborné vzdělání, hledat si nebo dokonce mít zaměstnání. Délka pobytu u žen je zpočátku na dobu 6 měsíců, lze ji ale prodloužit až na dobu 3 let.

3 KOMPARACE

3.1 Náhradní rodinná péče

Rodičovská zodpovědnost je jednou z věcí, kterou mají obě srovnávané země společnou. Pro většinu rodin je plnění povinností vyplývajících z rodičovské zodpovědnosti samozřejmostí. Rodiče mají v převážné většině případů zájem na tom, aby z jejich dětí vyrostli zdraví, rozumově a mravně vyspělí lidé. Stejně tak se snaží, aby děti byly zajištěny do budoucna, a proto dětem spoří, snaží se zajistit bydlení apod. Ve Francii i v České republice je za dítě automaticky zodpovědná jeho matka, a v případě že je vdaná, je zodpovědný i její manžel, je-li otcem dítěte. Pokud rodiče žijí ve společné domácnosti, musejí tuto rodičovskou zodpovědnost vykonávat společně. Rodičovská zodpovědnost může také v obou zemích přejít na ústav, kterému je dítě svěřeno. O omezení či zrušení rodičovské zodpovědnosti rozhodují soudy a podmínky pro takováto omezení se nijak neliší.

3.2 Náhradní rodinná péče

3.2.1 Adopce

Adopce je v prvé řadě během na dlouhou trať a to platí jak v České republice, tak ve Francii. Pokud rodiče chtějí adoptovat dítě, musejí se připravit na mnoho nástrah a překážek, které jim cestu za vysněným dítětem budou komplikovat. V obou srovnávaných zemích musejí potenciální rodiče projít sérií testů a pohovorů, které zkoumají, zda jsou rodiče vhodnými budoucími osvojiteli, zda bude osvojení ku prospěchu dítěte a zda zaručí jeho správný psychický, fyzický, mravní vývoj. S takovým postupem osobně souhlasím, protože ať se to žadatelům může zdát zdlouhavé a nepřiměřené, musíme si uvědomit, že v sázce je budoucí život dítěte a je tedy potřeba řádně prozkoumat veškeré dopady.

Prostá adopce je v obou zemích méně omezující, méně radikální. Lze ji zrušit ze závažných důvodů, takže i tady nacházíme podobnost v obou zemích. Na druhé straně adopce úplná neboli nezrušitelná s sebou přináší více pravidel i omezení. Takový přístup je ale logický, protože úplná adopce je závazkem na celý život a proto jakákoli opatření ke zjištění vhodnosti kandidátů nejsou přehnaná. Přesto jsem při zpracování této práce narazila na věc, kterou si myslím, že by bylo možné a vhodné změnit a tou je rychlost a čekací doba. Ze statistik vyplývá, že čekací doba na dítě je často několikaletá, což vzhledem k tomu, že si dítě citové vazby vytváří v raném dětství, není úplně nejlepší přístup.

Další podobností týkající se české a francouzské adopce je to, že o svěřením dítěte do adoptivní péče rozhodují soudy. Ty by měli vždy rozhodovat s přihlédnutím na doporučení sociálních pracovníků či orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Přesto má Francie v tomto ohledu své specifikum, jelikož pro rozhodování ve všech otázkách týkajících se dítěte a především jeho ochrany využívá dětské soudce. Časová vytíženost těchto soudců je velká, jelikož se věnuje průměrně 50ti rodinám během jednoho měsíce. Ovšem podobné časové vytížení soudců má i Česká republika. Dle mého názoru by mohla být právě tato specializace soudců zabývajících se výhradně ochranou dětí inspirativní. Soudci v České republice zatím přímo na opatrovnické případy zaměřeni nejsou.

Pro mne zcela novým poznatkem při psaní mé práce bylo zjištění, že ve Francii rodiče

dostávají příspěvek na adopci. Francouzští rodiče obdrží jednorázový příspěvek při převzetí dítěte na úhradu základních potřeb na začátku péče o dítě a pak dále dostávají pravidelný měsíční příspěvek na úhradu potřeb dítěte po dobu následujících tří let od adopce. Takové podmínky v České republice nejsou a co se týče adopce, rodiče žádné příspěvky nezískávají, jelikož přebírají statut biologického rodiče.

Dalším rozdílem je, že ve Francii je možné adoptovat dítě buď manželským párem či svobodným jedincem. V České republice tato možnost není vůbec běžná a o osvojení dítěte svobodným jedincem rozhodne soud pouze ve výjimečných případech. Francouzský právní řád oproti českému stanovuje, že alespoň jednomu rodiči, který adoptuje dítě, musí být minimálně 28 let a že minimální rozdíl mezi osvojencem a osvojitelem musí být 15 let. Toto v českém právním systému zakotveno není a jedinou podmínkou na věk je, že rozdíl věku mezi osvojencem a osvojitelem musí být přiměřený a podobný věkovému rozdílu biologických rodičů a dítěte, přičemž ani zde nenacházíme žádnou přesnou číselnou specifikaci či omezení.

Navíc je zde rozdíl ve věku dítěte, které je možné adoptovat. V České republice je možno úplnou adopcí osvojit pouze dítě starší jednoho roku, aby bylo možné zjistit veškeré indispozice, které by se u dítěte mohly objevit. Ve Francii žádná minimální hranice pro adopci dítěte stanovená není a je tedy možné osvojit dítě jakéhokoli věku. Dlouho jsem přemýšlela, který z těchto dvou přístupů je lepší, správný. Došla jsem k závěru, že oba dva mají něco do sebe. Dokážu si představit touhu rodičů mít osvojence co nejdříve u sebe, ale i český opatrný přístup má svou logiku, protože opět s ohledem na typ osvojení, které nelze zrušit je potřeba mít opravdu jistotu, že rodiče jsou obeznámeni se stavem dítěte a k adopci jsou stoprocentně rozhodnutí.

Zajímavým shodným, ale zároveň i rozdílným znakem adoptivní péče je adopce dětí homosexuálními páry. V současné době ani v jedné ze zemí neexistuje možnost, aby homosexuální páry adoptovali dítě. V České republice je navíc zákon postaven tak, že homosexuální pár žijící v registrovaném partnerství dítě adoptovat nemůže, ale naopak homosexuální jedinec nežijící s nikým v registrovaném partnerství dítě adoptovat může. Co se týče Francie, bylo v červenci tohoto roku schváleno a rozhodnuto, že nový zákon, který bude povolovat osvojení dítěte homosexuálními páry, vejde v platnost v září roku 2013. Z recenzí a názorů, které jsem na internetových stránkách našla a přečetla, vyplývá, že i ve Francii i v České republice je tato problematika stále živým tématem a převážná většina reakcí vylýnula ve prospěch adopcí homosexuálními páry, takže se

domnívám, že ani Česká republika nezůstane v tomto směru pozadu. Osobně jsem toho názoru, že pokud homosexuálové chtějí adoptovat dítě, projdou celým „sítím“ a veškerými testy, určitě budou dítěti lepšími rodiči než rodiče biologičtí, kteří dítě opustili, v horším případě týrali.

Nyní bych se ráda trochu zaměřila na adopci mezinárodní. Ta je v obou zemích upravena Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a podmínky adopce se tedy řídí stejnými pravidly. Ovšem i zde nacházíme pár rozdílů. Ve Francii je podíl mezinárodní adopce oproti adopci na národní úrovni rozhodně vyšší. Je to především z toho důvodu, že dětí k adopci na národní úrovni není mnoho, což je samozřejmě dobrým trendem. Proto se zde vyskytuje velká část adoptí z ciziny, převážně dětí ze severní Afriky. Ovšem trend mezinárodních adoptí pomalu začíná stoupat i v České republice.

3.2.1 Pěstounská péče

Co se týče pěstounské péče, i zde nacházíme rozdíly ve formě pojetí v obou zemích.

V České republice se uplatňuje klasická pěstounská péče, kdy rodina, která ve většině případů jí má své děti, přijímá do své péče minimálně jedno další dítě. O něj se starají jako o dítě vlastní, jak nejlépe dovedou. Vzhledem k tomu, že pěstounská péče nenahrazuje vztah biologických rodičů a dítěte, podporuje stát pěstouny i jejich péči o dítě několika druhy příspěvků, mezi něž patří příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte (v tomto se tedy příspěvky podobají těm, které dostávají rodiče dítěte při adopci ve Francii), ale navíc pěstouni dostávají odměnu pěstouna, která je považována za jeho plat a dále stát přispívá na zakoupení vozidla. Tato forma péče je častější než péče adoptivní, především proto, že získání dítěte do péče netrvá tak dlouho a je jednodušší. V pěstounské péči jsou (častěji než v péči adoptivní) vychovávány děti romského původu.

Naproti tomu je ve Francii uplatňována tzv. profesionální pěstounská péče, kdy se jedna mateřská asistentka stará až o tři další děti ve spolupráci s dalšími osobami. Profesionální pěstounská péče, jak již název napovídá, je formou péče opravdu profesionální, jelikož mateřské asistentky musejí projít školením a znovu a znovu se vzdělávat. Pro asistentku je tato forma péče opravdovým zaměstnáním, za které dostává plat. Tato forma péče je ve Francii velice oblíbená a velice užívaná. Naopak v České

republiky tato forma péče zcela chybí, což je rozhodně z mého pohledu velká škoda. Jsem přesvědčená, že by tato péče u nás zcela jistě našla uplatnění a byla by využívána ve stejně hojně míře jako je ve Francii, navíc s sebou přináší další výhody, o kterých se zmínit v následující kapitole.

3.3 Ústavní výchova

Ústavní výchova je dle mého názoru tou nejméně oblíbenou formou náhradní rodinné péče. Kvůli nezodpovědnosti rodičů přicházejí tyto děti o to nejcennější, o bezstarostné dětství a domov a rodinu. Nezáleží na tom, v jaké zemi se dítě nachází, ústavní péče je v Čechách i ve Francii podobná. V obou zemích existuje systém různých druhů dětských domovů, ve kterých děti tráví své dětství, v některých chodí zároveň i do školy. Existují zde také různé ústavy pro kojence, pro starší děti, pro matky s dětmi. Tento systém péče ale v žádném případě nenahradí rodinu a rodinné prostředí. Proto je ideální, když se nevyhovující podmínky v rodině dětí vyřeší a mohou se do ní opět vrátit, nebo jí alespoň občas navštěvovat. Pro některé děti se najde vyhovující náhradní rodinná péče (pěstounská péče, adopce), která zmírní důsledky ztráty biologické rodiny. Pokud bych měla opět zhodnotit situaci v obou porovnávaných zemích, co se týče ústavní výchovy, jsou na tom obě země podobně, snaží se především dítě ochránit, dbát na jeho psychický, fyzický i morální vývoj. Společným znakem obou zemí je opět fakt, že ústavní výchovu nařizuje soud/dětský soudce s přihlédnutím na doporučení sociálních pracovníků či orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Rozdílem je, že ve Francii je, ve srovnání s ostatními formami náhradní rodinné péče, ústavní výchova zastoupena menším poměrem. Důvodem, proč tomu tak je, je již zmiňovaná profesionální pěstounská péče. Ta je ve Francii upřednostňována a mnoho dětí požívá výhody této péče. Cílem francouzských úřadů je mít v ústavní péči co nejmenší počet dětí a snaží se děti umisťovat do takových forem náhradní rodinné péče, která co nejvíce připomíná rodinu. A podle statistik se jim to velmi daří, jelikož za posledních dvacet let klesl počet dětí v ústavní péči o jednu třetinu.

ZÁVĚR

Rodina je základem každého státu, proto by měl každý stát dbát na správné fungování rodiny, jako svého základního stavebního prvku. Ovšem ne vždy bohužel rodina funguje tak, jak by měla. Někdy se rodina rozpadá, ať už je to z jakýchkoli příčin a její členové, především děti se ocitají v ohrožení. Proto společnost vytvořila různé formy péče, které rodinu mohou, alespoň částečně, nahradit.

Cílem této bakalářské práce bylo přiblížit formy a fungování právě těchto náhradních forem rodinné péče, rozebrat jednotlivá specifika z oblasti právní i sociální. A následně pak jednotlivé formy srovnat a kriticky zhodnotit rozdíly v obou zemích, tedy v České republice a ve Francii.

Při práci jsem postupovala následujícím způsobem. Abych mohla přistoupit k hodnocení jednotlivých forem péče a jejich výhod a nevýhod, nejprve jsem v prvních dvou kapitolách přehledně představila jednotlivé formy náhradní rodinné péče, které se užívají v České republice a ve Francii. Zaměřila jsem se na formy náhradní rodinné péče, tedy osvojení a pěstounskou péči, a pak dále ústavní péči, do které spadají dětské domovy, kojenecké ústavy a další.

Ze všech informací, které jsem k tomuto tématu shromáždila, jsem byla ve třetí části práce schopna posoudit výhody a nevýhody vybraných forem náhradní rodinné péče, zhodnotit legislativní zakotvení v obou zemích a porovnat úpravu souvisejících aspektů, jakým je například státní sociální podpora.

Z toho, co jsem v této práci zmínila, vyplývá, že obě země mají v oblasti náhradní rodinné péče svá specifika, v některých oblastech je právní úprava totožná či velice podobná, v jiných oblastech je naopak zcela rozdílná.

Zjistila jsem, že v obou zemích k ochraně dítěte používají stejné formy náhradní rodinné a ústavní péče, ovšem některé s menšími či většími obměnami.

Co se týče státní sociální podpory, lze říci, že Francie osoby, které se starají o děti v různých formách náhradní rodinné péče, odměňuje lépe, než Česká republika. Ve Francii totiž dostávají dávky sociální podpory jak adoptivní rodiče v podobě příspěvku, tak i mateřské asistentky zastávající profesionální pěstounskou péči jsou odměňovány.

S tím nejspíše souvisí i trend, kdy dětí v ústavní péči ve Francii ubývá a daří se je buď adoptovat, nebo umístit alespoň do profesionální pěstounské péče.

Výhody na francouzské straně vidím i ve funkci dětských soudců, kteří (na rozdíl od těch českých) mají na starosti pouze jednu oblast a tou jsou zájmy a ochrana dětí.

Ve světle všech skutečností zmíněných v této práci si troufám tvrdit, že jsem našla více výhod v systému náhradní rodinné péče ve Francii. Specializace v jednotlivých oblastech totiž nejspíše vede k lepším výsledkům.

Ovšem důležitým stejným rysem pro obě země je podle mě fakt, že se obě země snaží co nejvíce chránit zájmy dítěte.

Myslím, že se mi zadané cíle této práce podařilo alespoň částečně splnit, a že jsem v rámci možností objasnila skutečnosti vybrané problematiky a zhodnotila a porovnála jednotlivé aspekty forem náhradní rodinné péče, která byla tématem mé bakalářské práce.

RÉSUMÉ

Le thème de ce travail est „La comparaison des formes alternatives de la soin familiale en République tchèque et en France“ et il a pour objet de présenter les formes alternatives qui s'apparaient dans les systèmes juridiques de ces deux pays. Le deuxième but de ce travail est d'évaluer d'une manière critique les conditions des formes alternatives différentes de ces deux pays.

Le présent travail contient l'introduction, trois chapitres principaux et la conclusion. Les trois chapitres principaux sont encore clairement divisés en souschapitres.

Le premier chapitre résume les types de soins d'enfants en République tchèque, décrit le système et les forme de l'adoption, le système et les formes de placement familial et, finalement, le système et les formes de prise en charge institutionnelle.

Le deuxième chapitre résume les types de soins d'enfants en France, décrit le système et les forme de l'adoption, le système et les formes de placement familial et, finalement, le système et les formes de prise en charge institutionnelle.

Les deux premiers chapitres sont théoriques et expliquent les différentes formes de prise en charge dans les deux pays.

Dans la troisième partie j'essaie d'évaluer d'une manière critique les conditions des forms alternatives différentes en France et en République tchèque. Je compare les formes de soins de l'enfant et présente ses avantages et désavantages. Je fait l'évaluation critique des système et des démarches différents dans les deus pays.

En ce qui concerne le cadre juridique, les deux pays sont vraiment similaire, par exemple dans la domaine de l'adoption ou l'accueil en institution.

Cependant dans la dommaine de fosterage, les démarches et les conditions sont un peut différents, concrètement à l'égard des prestations. Les prestations se diffère aussi dans la domaine de l'adoption.

Pour faire un résumé, chaque pays et chaque forme a ses avantages et aussi ses désavantages. Néanmoins, la France semble d'être plus avancé concernant le soins des enfants.

GLOSÁŘ

Conseil <i>(n.m.)</i> général <i>(adj.)</i> du département <i>(n.m.)</i>	Generální rada departmentu
Service <i>(n.m.)</i> de l'aide <i>(n.f.)</i> sociale <i>(adj.)</i> à l'enfance <i>(n.f.)</i>	Orgán sociální pomoci pro děti
Agence <i>(n.f.)</i> française <i>(adj.)</i> de l'adoption <i>(n.f.)</i>	Francouzská agentura pro adopci
Code <i>(n.m.)</i> civil <i>(adj.)</i>	Občanský zákoník
Droit <i>(n.m.)</i> de la famille <i>(n.f.)</i>	Zákon o rodině
Convention <i>(n.f.)</i> de La Haye	Haagská úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení
Agence <i>(n.f.)</i> française <i>(adj.)</i> de l'adoption <i>(n.f.)</i>	Francouzská agentura pro adopci
Convention <i>(n.f.)</i> internationale <i>(adj.)</i> des droits <i>(n.m.)</i> de l'enfant <i>(n.m.)</i>	Mezinárodní úmluva o právech dítěte
Adoption <i>(n.f.)</i> simple <i>(adj.)</i>	Osvojení prosté
Adoption <i>(n.f.)</i> plénière <i>(adj.)</i>	Osvojení úplné
Adoption <i>(n.f.)</i> internationale <i>(adj.)</i>	Mezinárodní osvojení

SEZNAM TABULEK, GRAFŮ A OBRÁZKŮ

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte v ČR	40
Tabulka 2: Odměna pěstouna v ČR	40
Tabulka 3: Příspěvek při převzetí dítěte v ČR.....	41

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura

- HEJLOVÁ, Ivana. Náhradní rodinná péče ve Francii. Náhradní rodinná péče. 2003.
- MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: Průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Vyd. 1. Praha : Portál, 1999. s.31. ISBN 80-7178-304-8.
- MATĚJČEK, Z., KOLUCHOVÁ, J. [et al.]. Osvojení a pěstounská péče. Praha : Portál, 2002. s. 18
- PAZLAROVÁ, Hana. Nové formy pěstounské péče v zahraničí. Náhradní rodinná péče. 2003. roč. 6, s. 26-28.
- VILLENEUVE-GOKALP, Catherine. Du désir d'adoption à l'accueil d'un enfant. Vyd. 62. Population, 2007. [cit. 2012-06-15]. Dostupný z WWW: <<http://www.cairn.info/revue-population-2007-2-page-281.htm>>
- VRTBOVSKÁ, Petra. Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti. Dom/Natama, 2005.

Právní předpisy

- Francouzský Občanský zákoník
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení ze dne 29. 5. 1993
- Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

Internet

- http://portal.mpsv.cz/soc/ssp/obcane/pestounska_pece
- <http://www.adoption.gouv.fr/>
- <http://www.adoption.gouv.fr/Chiffres-cles.html>
- <http://www.afp.com/fr/search/site/adoption>
- http://www.cleiss.fr/docs/regimes/regime_france4.html
- <http://www.umpod.cz/postup-pri-osvojeni>

SEZNAM PŘÍLOH

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte v ČR	40
Tabulka 2: Odměna pěstouna v ČR	40
Tabulka 3: Příspěvek při převzetí dítěte v ČR.....	41

PŘÍLOHY

Tabulka 1: Příspěvek na úhradu potřeb dítěte v ČR

Výše příspěvku na úhradu potřeb dítěte podle věku a zdravotního stavu dítěte v pěstounské péči měsíčně v Kč				
Nezaopatřené dítě ve věku	zdravé dítě	dlouhodobě nemocné	dlouhodobě zdravotně postižené	dlouhodobě těžce zdravotně postižené
	koeficient 2,30	koeficient 2,35	koeficient 2,90	koeficient 3,10
do 6 let	4 002	4 089	5 046	5 394
Od 6 do 15 let	4 922	5 029	6 206	6 634
Od 15 do 26 let	5 635	5 758	7 105	7 595

Tabulka 2: Odměna pěstouna v ČR

Počet dětí v pěstounské péči	Výše odměny pěstouna v Kč měsíčně
1	3 410
2	6 820
3 nebo 1 závislé na pomoci jiné osoby ve stupni II., III., IV	18 755
4	20 460

Tabulka 3: Příspěvek při převzetí dítěte v ČR

Věk dítěte	Příspěvek při převzetí dítěte v Kč
do 6 let	8 000
6-15 let	9 000
15 - 26 let	10 000